

MAKTABGACHA KATTA YOSHDAGI BOLALARNING TANQIDIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Abdurashidova E'zoza Rauf qizi

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi Guliston

davlat universiteti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Maktabgacha ta'limda katta yoshdagi tarbiyalanuvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning metodik modeli haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: tarbiyalanuvchilar, fikr, ta'lim, tarbiya, o'quv dasturi, davlat ta'lim standarti, bilim, ko'nikma, malaka, kompetensiya, kasbiy sifat, mantiqiy fikrlash, metod, texnologiya va b.q.

АННОТАЦИЯ

В данной статье говорится о методической модели развития критического мышления старших школьников в дошкольном образовании.

Ключевые слова: студенты, мышление, образование, обучение, учебная программа, государственный образовательный стандарт, знания, умение, компетентность, компетентность, профессиональное качество, логическое мышление, метод, технология и др.

ABSTRACT

This article talks about the methodical model of developing critical thinking of older students in preschool education.

Key words: students, thought, education, training, curriculum, state educational standard, knowledge, skill, competence, competence, professional quality, logical thinking, method, technology, etc.

Ta'limga doir davlat siyosati va uning maqsadlaridan kelib chiqqan holda maktabgacha ta'lim tashkilotidagi ta'lim va tarbiyaviy jarayon quyidagi tamoyillar asosiga qurilgan bo'lishi darkor, ya'ni:

ta'lim va tarbiya jarayonining gumanistik xarakteri, uning refleksiv faoliyatdan iboratligi, demokratizm g'oyalari asosida qurilganligi, uning xalqchilligi, milliy hamda umumbashariy qadriyatlar umumiyliги asosida tashkil qilinganligi;

bola shaxsiga nisbatan muhabbat, uning shaxsiyati, erki va huquqlarini hurmat qilish darkorligi va bola aynan mana shunday muhitda tarbiya qilinishlari lozimligi;

bola shaxsini tarbiya qilish va unga ta'lim berish jarayoni mehr va nasihat, shaxsiy ibrat, erinmay tushuntirish va anglatish, ko'rsatish va namoyon etish, kontekstlilik, birgalikda amallar bajarish shart-sharoitida olib borilishi zarur;

Maktabgacha ta'lim muassasalaridagi pedagogik jarayonda bola layoqat va iste'dodlarini adekvat diagnostika qilish tizimi ishlashi, ularga e'tiborli bo'lish, ularni rivojlantirishni bosh maqsad qilib olish, ularga mos pedagogik shart-sharoitlarni tashqil qilish, shuningdek bola shaxsi, uning ruhiyati va intellektual qiziqishlarini nazarga olgan holda optimizm ruhida tarbiya jarayonini tashkil qilish darkor;

maktabgacha ta'lim muassasalaridagi pedagogik jarayon bola shaxsiga tegishli ehtiyoj va imkoniyatlarni nazarga olishi darkorligi, bola xarakteri, jinsi, layoqatlari, iste'dodi, yosh differentsiatsiyasi, individual jihatlari, psixologik holati kabilarni nazarga olgan holda tashkil qilinishi zarur;

maktabgacha ta'lim muassasasidagi pedagogik jarayon boladagi eng yaxshi, ma'naviy, ijobiy sifat va fazilatlarni rivojlantirish asosiga qurilmog'i zarur va tarbiya jarayonida asosiy tarbiyaviy amallar o'yin, muloqot, shaxsiy ibrat, nasihat, so'zlashuv, suhbat, guruhlarda ishlash, interfaollik, ko'rgazmali qurollar va innovatsion ta'lim ta'minoti, AKT dan unumli va samarali foydalanish asosiga qurilmog'i lozim;

maktabgacha ta'lim tashkilotidagi pedagogik jarayonda maqsadga yo'naltirilganlik, ilmiylik, gumanizm, bola shaxsini hurmatlash, reja asosida harakat qilish, pedagogik bilimlarga asoslanish, uzviylik va uzluksizlik, majmuaviylik, tizimlilik, bola manfaatlarini anglash va uni ustun qo'yishlik tamoyillariga alohida e'tibor qaratish va ta'lim muhitida ularni qo'llash zarur. Modellashtirish – biror narsaning modelini ishlamoq yoki yaratmoqdir.

S.I.Arxangelskiy modellashtirishni ma'lum bir tanishish usuli deb hisoblaydi, bu dunyodagi moddiy birligi tamoyiliga va umumiy rivojlanishning umumiy dialektik qonunlarining tirik va jonsiz tabiati mavjudligiga, universal aloqani va fenomenlarning o'zaro bog'liqligini aniqlashga asoslangan [28].

Eng umumiy ma'noda, model – bu tan olinishi kerak bo'lgan maxsus yaratilgan ob'ekt.

Hozirgi kunda ilmiy tadqiqotlarda maxsus qurilma yordamida modellashtirish ilmiy bilishning muhim usuliga aylandi va o'rganish ob'ektining o'ziga xos, o'ziga mos jihatlarini o'rganish uchun ishlatiladi.

G.Klaus modellashtirishni ushbu sohaning yoki boshqa hududning soddalashtirilgan va ko'rinadigan moddiy tuzilmasi shaklida ma'lum bir bilim sohasi faktlari, narsalari va munosabatlarini aks ettirish sifatida tasvirlaydi.

Shunday qilib, modellashtirish hisob-kitoblarni, kuzatuvlarni, modellar bo'yicha mantiqiy tahlilni amalga oshirishni talab qiladi, shuning uchun bunday tadqiqotlar natijalari haqiqiy narsalarda yuz beradigan hodisalarni aniqlash uchun ishlatilishi mumkin.

O'xshashlik nazariyasiga ko'ra, modellashtirish uchun ba'zi shartlar talab qilinadi.

Shu kabi hodisalar tizimlarda uchraydi va bir xil mantiqiy bog'liqliklar bilan ifodalanishi mumkin. Ushbu bog'liqliklar mutloqo yoki shartli ravishda bir xil bo'lishi kerak.

Ikkita yoki undan ko'p to'plamlar elementlari bir-biriga mos keladigan bo'lsa, va bitta to'siq elementini o'zgartirishi boshqa to'siq elementlarining o'zgarishiga mos keladi

Modellashtirish bunday ob'ektlar va hodisalarning son jihatidan bir xil o'xshashlik mezonlariga ega bo'lishini zarur deb hisoblaydi.

O'xshashlikning sharti o'xshashlik mezonlarining umumiyli va tengligi.

O'rganilgan obektning sifat va miqdoriy xususiyatlari o'rtasidagi munosabatlardan olingan moddiy modellashtirish [3].

N.K.Zotovanning ta'kidlashicha, modellashtirish - bu o'rganilayotgan haqiqiy ob'ektni u yoki bu tarzda birlamchi ob'ektga o'xshash bo'lgan xuddi shunday idealiga almashtirish jarayonidir. Birinchi ob'ekt asli, ikkinchisi esa model deb ataladi. Modellashtirish jarayonida ba'zi dastlabki tahlilni soddalashtiradigan shartlar, taxminlar aniqlanadi. Shuningdek, modelni yaratishda modellashtirish nazariyasining asosiy tamoyillari hisobga olinadi: maqsadlilik, ob'ekt va modelning o'xshashligi, modelning tizimlili, modellashtirishda ob'ektiv va subektivlikning birligi, kognitiv va shakllantiruvchi modellashtirish funksiyalari [9].

A.I.Vatulin o'z tadqiqotlarida "modellashtirish ob'ektning bilvosita amaliy yoki nazariy tadqiq usuli bo'lib, unda o'rganilayotgan ob'ekt emas, balki tadqiqotning ma'lum bosqichlarida uni o'rnini bosa oladigan, o'rganilayotgan ob'ekt bilan ma'lum bir ob'ektiv muvofiqlikda bo'lgan va yakuniy tahlilda modellashtirilayotgan ob'ekt haqida ma'lumot beradigan yordamchi sun'iy yoki tabiiy tizimdir" [8] deb ta'kidlaydi.

Modellashtirish tufayli pedagogik jarayon texnologik jihatdan rivojlanib boradi. Bunda modellashtirishning maqsadi - o'rganilayotgan pedagogik, konseptual tizimlarning sxematik ifodalanishida ko'rinadi.

N.A.Muslimov mutaxassis modeli tushunchasiga quyidagicha ta'rif beradi: mutaxassis modeli bu - ishlab chiqarish sohasida yuzaga keladigan muammoli vaziyatlarni muvaffaqiyatli hal etilishini ta'minlovchi, ma'lum sifatlarni ta'riflovchi hamda kasb egasining mustaqil bilim olishi va o'zini rivojlantirishini aks ettiruvchi andoza hisoblanadi [1].

Pedagogikada aniq, statistik modelni yaratish deyarli mumkin emas, bunga sabab pedagogik faoliyat odamlar o'rtasidagi o'zaro munosabatni ifodalovchi ijodiy jarayondir va har bir kishi o'zaro munosabatlarning individual muayyan yondashuvlari va usullarini talab qiladigan shaxsdir [7].

Model quyidagi xususiyatlarga ega bo'lishi kerak: qo'llashning soddaligi, oddiylik, bayonning aniqligi, ifodaliligi bilan eng muhim xarakteristikalarini qamrab olish. Ko'rinib turibdiki, pedagogik modellar maksimal darajada didaktik ob'ektlarni qamrab olishi va o'qitishning sharoitlari, mazmuni metodlari, shakllarini tasvirlash imkonini beradi [3].

Pedagogik shart-sharoitlarni uchta katta guruhga bo'lish mumkin: tashkiliy-pedagogik, pedagogik-psixologik, uslubiy-didaktik.

Tashkiliy pedagogik shart-sharoitlarni ta'minlashda asosan arifmetika dasturlari, o'quv rejalar, talablarni ishlab chiqish, rivojlantirish, o'quv-uslubiy ta'minotni mazmunan rivojlantirish nazarda tutiladi.

Pedagogik-psixologik shart sharoitlarga turli metodikalar ishlab chiqish va ta'lim tarbiya jarayoniga tadbiq etish, psixologik o'yinlar ishlab chiqish, tarbiyalanuvchilarning hissiy-emotsional va aqliy harakatlarining shakllanishiga xizmat qiluvchi ishlanmalar va texnologiyalar ishlab chiqish nazarda tutiladi.

Uslubiy-didaktik shart-sharoitlarga maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilari uchun o'quv qo'llanma va dasrslklar, elektron uslubiy qo'llanmalar, didaktik o'yinlarning elektron variantlarini ishlab chiqish nazarda tutiladi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi, PF-4947-sonli Farmoni. (O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 27 iyuldagi "Oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3151-son Qarori. (O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda).
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 09.10.2019 y., 06/19/5847/3887-son).
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 noyabrdagi "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohaslarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6108-son Farmoni. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 07.11.2020 y., 06/20/6108/1483-son).
8. Мавлянов А., ва б.қ.лар. Ўқув машғулотларини ташкил этишда таълим технологиялари. Ўқув қўлланма. Тафаккур бўстони нашриёти. Тошкент, 2013. 142 б.
9. Мавлянов А., ва б.қ.лар. Педагогик технология тамойиллари асосида машғулот машғулотларини олиб бориш технологияси. Ўқув-услубий қўлланма. - Тошкент: Ворис, 2010. - 117 б.